

o sodobni vrednosti svojega poklica. Poleg tega pa knjiga krepi zavest tako arheologa kot zgodovinarja o spoznavni moči njune vede in

utrjuje prepričanje, da je moč le v slogi. S tem pa je dosežen njen glavni namen.

Andrej Pleterski

»MATERIALNA KULTURA KARANTANSKO-KETLAŠKEGA KROGA IN SOSEDNJE POKRAJINE V TEM ČASU«, Koper od 29. IX. do 2. X. 1974.

U okviru rada Slovenskega arheološkega društva održan je u Kopru, u danima od 29. IX do 2. X 1974. godine, Internacionalni susret ranosrednjovekovnih arheologa s naslovom »Materialna kultura karantansko-ketlaškega kroga in sosednje pokrajine v tem času«, pod pokroviteljstvom Maria Abrama, predsednika Opštine Koper koji je učesnike pozdravio govorom i izrazima dobrih želja u svečanoj dvorani Opštinske skupštine u kojoj se je i odvijao ovaj sastanak kojeg su omogućili Raziskovalna skupnost Slovenije, Centrot za istraživanje na staroslovenskata kultura pri Narodniot muzej vo Prilep, Skupščina občine Koper te Obalna kultura skupnost u Kopru.

Predavanja su usledila po unapred izrađenom programu — osim referata M. PAHORA (*Obdobje dvojne oblasti v Piranu, X vek*) i M. KOCIJANA (*Povojni razvoj koprščine*) — obrađujući ona pitanja što se jače ili slabije nadovezuju na karantansko-ketlaški krug a istovremeno dodiruju slovenske kulture obližnjih pokrajina.

Rad Susreta započeo je referatom P. KOROSČEC »Izvor karantansko-ketlaških nakitnih predmeta s povdarmom na okrogli ploščati fibuli«, gde se autorica posebno zadržala na analizi onih tipova nakita što se javljaju u najstarijoj fazi tog kulturnog kruga i došla do zaključka da jedan deo nakita vuče poreklo iz ranijih kultura dok drugi deo ukazuje kako je nastao pod uticajem pomodarstva onog vremena, tako da se među tipove preuzetih iz ranijih kultura svrstava i pljosnata fibula. Pa obzirom na to da se baš ovaj tip nakita ne može izdvojiti iz konteksta materijalne kulture najstarije faze karantansko-ketlaškog kruga, smatra da ubedljivo predočava činjenicu gde se ta pojava na istočnoj alpskoj teritoriji ne može pripisati kulturnom uticaju karolinške države, premda se je to do sada tako tumačilo, već periodu ranijih zbivanja. Pojavu emajla smatra konačnim evolucionim stepenom starijih tehnika uslovljenim ekonomskim i drugim faktorima. Predavanje je, nažalost, iz tehničkih objektivnih razloga proteklo bez projekcije dijazpozitiva.

»K vprašanju kronologije ketlaškega kulturenega kroga« bio je naslov predavanja u kojem je V. ŠRIBAR pokušao dokazati novu dataciju ketlaškog nakita oslanjajući se na tipološko grupisanje pojedinih tipova nakita, motiva i tehnike izrade, ali, jer je taj isti referat otštampan u Katalogu izložbe »K zamekom slovenske

kulture« održane u Ljubljani istovremeno uz Susret, mi ćemo se povratiti k izvođenju takve kronološke interpretacije u osvrtu posvećenom izložbi. Motivikom na mindušama i fibulama pokušava autor podeliti teritoriju karantansko-ketlaškog kruga na četiri područja u čijim su centrima, prema toj pretpostavci, trebale delovati zanatske radnje, pa tako dolazi do kranjsko-primorskog područja sa centrom u Kranju, kranjsko-štajerskog sa centrom u Ptuj, koruškog sa centrom u Beljaku te na kraju austrijskog-štajerskog sa centrom u Köttlachu. Pored toga smatra da su motivika i oblici nastali pod uticajem raznih faktora: političke podela kulturnog prostora za vladavine karolinške i otonske dinastije, ostataka romaniziranih staroselaca, centara Akvileje i Salcburga i drugih te uticaja Italije i sa područja Rajne. Dijapozitivi grafičke i predmetne dokumentacije popratili su predavanje uz veliku izvešenu šemu svih do sada poznatih predmeta koje autor tretira. Premda bi sa tipološkog stanovišta ovakva podela na područja i mogla da bude prihvatljiva, jer nekako ubedljivo daje indikacije nekih međusobnih veza koje su postojale između pojedinih oblasti, ono nam se ipak čini da je apsolutno označavanje određenih centara pojedinih područja još uvek stvar diskusije. Apsolutno izdvajanje pojedinih naseobinskih aglomeracija na nekom području, samo na osnovu grobnih nalaza, bilo bi teško prihvatljivo, a pogotovu tamo gde ne postoje ni grobni podaci (primer Köttlacha, unatoč tome što grobovi toga nalazišta sigurno pripadaju većem broju kulturnih grupa) ili označavanje pojedinih mesta u onim pokrajinama gde ni do danas nisu otkriveni staroslovenski nalazi (primer Beljaka) ili pak gde su otkriveni predmeti koji se ne mogu pripisati elementima pogodnima u rešavanju iznešene problematike (primer Hohenberga).

E. TOME-BOLTIN u predavanju »Vprašanja naseljitve Slovanov na području Koprščine in severne Istre« dokazivala je prisustvo doseljenika u tim južnim krajevima u skladu s istorijskim činjenicama i arheološkim materijalom ali, pošto na području opštine Koper nema staroslovenskih nalaza, svoja je izvođenja zasnovala na elementima otkrivenim u drugim nekropolama Istre, pa na osnovu tih podataka došla do zaključka da su te južne predele naselila i plemena karantanskih Slovena.

B. MARUŠIĆ izneo je u »Materijalnoj kulturi karantansko-ketlaškog kruga na tlu Istre i Hrvatskog primorja« već poznate nalaze staroslovenskih grobalja (Celegije, Žminj i dr.) dopunivši

ih novim otkrićima iz Kacavanaca kod Dvograda nedaleko od Žminja i sve popratio brojnim dijapozitivima.

Referatom »*Odnos staroslovanske kulture do staroselske usedline na grobištu v Kranju*« A. VALIČ je govorio o otkrivenim ostacima memoriae, građevine, koja je bila nepravilni oktagon s polukružnom apsidom na istočnoj i portikom (?) na južnoj strani, gde je na podu osmokutog prostora pronađeno, malo udubljeno, sekundarno vatrište. Autor je dalje naveo ubedljive paralele memoria iz severne Italije sa područja Akvileje i Grada, datirajući kronološki tretirano zdanje u potkraj VIII ili u prvu polovinu IX veka, to jest u doba pokršćavanja Karantanaca. Destrukciju te građevine povezao je sa upadom Mađara u Italiju izvršenog preko slovenačke teritorije. Poznavajući do dobra problematiku ovakvog tipa objekata, koje autor navodi za upoređenje, nama se čini da je predložena datacija za kranjsku građevinu, kao i za neke druge pojave te nekropole, premalo ubedljiva. Brojni dijapozitivi upotpunili su ovo predavanje.

Predavanjem »*Zgodnjesrednjeveške najdbe iz Mengeša*« D. VUGA prikazao je sve nalaze staroslovenske nekropole otkrivene 1899. godine prilikom kopanja temelja za novi župni ured crkve sv. Mihajla na sadašnjem Trdinovom trgu. Prema autoru, sav materijal pronađen u grobovima pripada isključivo karantanskoj grupi, ketlaškoj fazi te fazi prelaznog perioda među njima; a za nekropolu, koja je potrajala kroz čitav srednji vek i ubrajala se među groblja pored crkve, smatra da je svojim najstarijim delom ležala na zaravni nad rekom Pšatom; dok je kultni objekat (crkva ili kapela) najverovatnije morao nastati, u svojoj najranijoj fazi, u ranom srednjem veku, svakako tek iza najstarije faze nekropole, na što navodi patrončinj sv. Mihajla, simboličke personifikacije borbe hrišćanstva protiv neznaboštva.

J. KASTELIC u svom referatu »*Arheološke realnosti zgodnjega srednjega veka v slovenski ljudski pesmi*« dokazuje kako mnogi pesnički motivi narodnih i umetničkih pesama, što se doimlju kao da ih je ispevala narodna fantazija, potiču od stvarnih događaja, predmeta ili osoba, to znači od takvih realnosti koje mogu potvrditi i sami arheološki nalazi a kroz razvijanje svoje hipoteze iznosi samo pojedine literarne motive od mnogih uporedivih sa arheološkim stvarnostima. Među literarnim sadržajima autor se pozvao na veoma omiljeni motiv zavođenja ženske skupocenim nakitima i haljinama, na motiv uostalom istočnomediteranskog, antičkog ali i praslovenskog karaktera i zadržao se, protumačivši taj problem, na čuvenoj plastičnoj grupi »kvočke sa pilićima« iz Theudelindine ostave, no time je bio prevazišao temu samog Susreta.

J. KOROŠEC ML. sa referatom »*Umetnost drobnih predmetov karantansko-ketlaškoga kroga*« ukazao je na činjenicu golemog uticaja bogate antičke zlatarske umetnosti na nastanak i razvoj svih evropskih ranosrednjevekovnih materijalnih kultura pa i na formiranja ketlaškog kruga. Pa unatoč tome što u ranijoj fazi imaju ti predmeti neku određenu sadržajnu zavisnost do starije pretslovenske materijalne kulture ovih krajeva, u njihovu izboru i interpretaciji pojedinih detalja autor nazire određena odstupanja, te nakon kraće klasifikacije nakita on ga s estetskog stanovišta svrstava u dve grupe. A budući da je nakit odraz kulturnog, ekonomskog i društvenog nivoa osima zanatlije koji ga je izradio i samog nositelja koji se njime krasi, razliku između starije i mlađe grupe, protumačio je tehnološkim i kulturnim razvojem umetnosti uslovljenim istorijskim zbivanjima. Brojni dijapozitivi potkrepili su ovo izvođenje.

U referatu »*Arheološki podatki o pokrajinski in krajevni naselitvi Kranjske krajine v X. in XI. stoletju*« T. KNIFIC prikazao je mogućnost da se vse naseobine s područja Kranjske krajine, pomenute u kodeksu Briksena, mogu lokalizovati, dok arheološki izvori nadopunjavaju eventualne praznine između njih. Takvom interpretacijom autor je ukazao na mogućnost praćenja pokrajinskog i oblasnog naseljevanja ovih predela, to znači Gorenjske do Ljubljanske kotline. Pa pošto do danas nisu otkrivena ni istražena staroslovenska naselja takvo međusobno dopunjavanje nudi predodžbu kakva su mogla biti u pojedinim oblastima. Za potpuno rasvetljenje tog problema trebali bi se koristiti i drugi izvori kao što su tlorisi u pojedinim naseljima, podeljenost imanja izvan naselja, crkveni patroncini i slično, drugim rečima izvori koje bi mogla potvrditi arheologija. Iznesenu problematiku autor je ubedljivo podupro dijapozitivima.

Već samim naslovom »*Odnos ketlaške in bijelobrdске kulture na ptujskem grobišču*« M. TOMANIČ-JEVREMOV označila je problem kojeg je iznela i brojnim dijapozitivima pretstavila tri grupe grobnih celina toga razdoblja: prvu grupu sa čisto ketlaškim elementima, drugu sa bijelobrdskim a treću grupu u kojoj su se smestili elementi i prve i druge; a sve te grupe predstavljaju tri razgovetne faze obaju kulturnih skupina sa tog nalazišta, pa tako podeljene pojave u grobovima nude ujedno i njihovu relativnu hronologiju.

I. SIVEC je nizom zatvorenih grobnih celina pokazala kako »*Dvodielne fibule v staroselskem in karantanskem arheološkem sloju*« vuku poreklo iz materijalne kulture pretslovenskog kulturnog horizonta ovih krajeva i to dobro dokumentovala brojnim dijapozitivima.

Referatom »*Antropološka demografija staroslovenskega kostnega materiala v Kranju*« je T.

RAVNIK-TOMAZO obradila skelete iz velike nekropole koja se nalazi oko župne crkve u Kranju. Skelete je podijelila po rodu i starosti i uporedila ih sa podacima proizišlim iz drugih nekropola sa Bleda, Ptuja, Turnišča, Dobrača pa i sa nekih područja Čehoslovačke. No, ovdje želimo naglasiti da pomenutoj nekropoli u Kranju ne odgovaraju atributi staroslovenski materijal, slovenski grobovi i tome slično, jer je utvrđena upotreba groblja sve do vladavine cara Josifa II pa je već samo to dovoljno ubedljiv argument da nisu svi iskapani grobovi mogli pripadati ranom srednjem veku a samim Slovenima još i manje. Ta nas činjenica navodi na iluzornu komparaciju s nekropolama Bleda koje traju najdalje do XI veka ili Ptuja do XII i t. d. Ovakva će komparacija biti moguća tek onda kada će se raznim metodama izdvojiti isključivo staroslovenski grobovi.

U referatu »Gli stazionamenti paleoslavi nella pianura friulana« G. C. MENIS govorio je o već poznatim nalazima sa područja istočne Furlanije datirajući tu pojavu, prema istorijskim izvorima u kojima je reč samo o upadima Mađara u Italiju, od kraja IX do sredine X veka. Pa obzirom na to da iza tog perioda nastupa period obnove i doseljavanja manjih grupa Slovena sa područja Koruške sve je naslove postavio u X vek iako opšta hronološka podela karantansko-ketlaškog materijala u dve faze ubedljivo dokazuje kako deo nalaza zaista spada u opredeljeno vreme dok ujedno navodi na činjenicu da su se zbila i pojedina starija doseljavanja Slovena na istoj teritoriji. A o prijateljskim i neprijateljskim odnosima koji su vladali između Slovena i Furlana upozoravaju i istorijski izvori (treba samo napomenuti vladavinu vojvoda Ferdulfa i Pemona).

Referat »Der Stand der Forschung der karantansisch-köttlacher Kultur in der Steiermark« podneo je W. MODRIJAN osvrnuvši se na pregled starijih nalaza sa tog područja i na materijal sa novo otkrivenog nalazišta Proleb — Leoben, poprativši svoj nastup vrlo dobrim dijapozitivima. Bez obzira na neke manje greške očito je bilo da se je autor držao zastarele hronologije i kulturnog opredeljivanja nalaza.

N. MILETIĆ u predavanju »Elementi ketlaške kulture u Bosni i Hercegovini« privukla je pažnju na neke tipove nakita što se javljaju u bosansko-hercegovačkim nekropolama a koji su, u zatvorenim grobnim celinama, sa bijelobrdskim elementima, dobro postavljeni u X i XI vek. U tim su grobnim celinama, pored navedenih pojava, prisutna još i dva tipa mindjuša koje je autorica isto tako vezala na karantansko-ketlaški krug. Radi se o mindjuši sa jednom jagodom uđenutom na karičicu i fiksiranom sa po jednom alkom sa svake strane, gde su alke pa i kvačica sa kojom se sklapa mindjuša izvedene iz žice karičice. Ovaj je detalj naveo

autoricu da uporedi taj tip mindjuše sa tipom mindjuša sa tri ili više alki na dnu karičice iz karantanske grupe. Dok drugi tip predstavlja mindjuša sa tri jagode od kojih je jedna uđenuta vertikalno a preostale dve vodoravno sa strane na karičicu što između njih stoji obavijena tankom žicom. Pojava te mindjuše u nekropolama koje sadržavaju i grobove ketlaške grupe (Köttlach, Dielmach, Črnomelj, — bez grobnih celina i Kranj — grob br. 112/64, za koga možemo smatrati da pripada bijelobrdskoj grupi s ketlaškim elementima) navodi autoricu na vezivanje za istočno-alpsko područje. Pored toga vidi vezu između bosansko-hercegovačkih nalazišta i karantansko-ketlaškog kruga i u zajedničkoj pojavi S-mindjuša i u još nekim drugim elementima bijelobrdske kulture. Nabrajajući zajedničke pojave sa obe teritorije zaključuje da se u mnogim nalazima (mamuze, mačevi i sl.) naslućuje i pojava društvenog raslojavanja, koje pod uticajem franačke feudalizacije najpre zahvata istočno-alpsko i slovenačko područje odakle prodire prema jugu i jugoistoku; ali i pored svih analogija pomenutih elemenata bosansko-hercegovački nalazi ne dozvoljavaju da ih se datira ranije od IX. i X. a većina čak od X. i XI. veka. Pored nekih drugih problema koji nastaju takvom interpretacijom nalaza, a čije je pitanje autorica katkada ostavila otvoreno, želimo ovde upozoriti na to da nam se čini da se društvena diferencijacija kod Karantanaca nije manifestovala onim istim elementima kao u Slovena Bosne i Hercegovine. Koliko danas poznajemo materijalnu kulturu alpskog područja vidimo da se ona u prvom redu odražava sa drugim elementima a i mnogo ranije i ubedljivije pod uticajem drugih faktora nego li je to slučaj u Bosni i Hercegovini.

B. BABIĆ sa »Pregledom staroslovenskih nalaza u Makedoniji« isto tako kao i C. CHROPOVSKY sa »Neue slawische Funde in der Slowakei« upoznali su prisutne sa najnovijim istraživanjima i otkrićima u Makedoniji odnosno u Slovačkoj a koji se javljaju u doba kada se na istočno-alpskom području formira i živi karantansko-ketlaški krug. Ovo razdoblje su u Makedoniji podelili na fazu prvog slovenskog naseljavanja, u čiji sastav spada još nedovoljno istraženo Gradište kod Prilepa, a kojoj sledi faza bugarske nadvlade IX i X veka u čiji se red ubraja ceo niz istraženih krakva sa ohridskog područja pa i Skopsko Kale, počeci kojeg sižu u IX odnosno u X vek. Carski i plemićki dvori, crkve i tvrđave srednjovekovne Makedonije nastale su pod uticajem Vizantije kako nam svedoče arheološki zahvati. Potpuno slovenske su samo manje seoske aglomeracije tog područja dok je u gradovima etnički sastav veoma šarolik. Potpuno tuđa je i ona kultura koja se istodobno nalazi na području Slovačke

a njen razvoj je od prvih vekova ranoslovenskog perioda skoro identičan onome na teritoriji Moravske naročito u doba Velike Morave.

Svojim prilogom »*Bemerkungen zum slawischen Hausbau im mittleren und südöstlichen Europa*« P. DONAT je opširno obradio pitanje tipa kuća koje su Sloveni obitavali u ranom srednjem veku pa je na osnovu dosadašnjih nalaza došao do zaključka da su na pleistocenskim arealima i u krajevima sa slojevima crnice karakteristične kuće u obliku ukopane zemunice. A pošto se ove vezuju za paljeni pokop »praškog tipa« keramike značajne su i za plemena zapadnih i za plemena istočnih Slovena, gde se na istoku nadovezuju na šumsko stepsko područje u kojem vlada kontinentalna klima. U srednjoj Evropi, gde već prevladava maritimna klima, zemunice su ređe, a prema nalazima u Bugarskoj, autor smatra da se i na tom istočnom delu Balkana četvrtaste i kvadratne zemunice vezuju na tip keramike »Praga-Korčak«, te da se tek u IX veku ovde menja tip zgrade. Tako da na osnovu tog razmatranja dolazi do zaključka kako niti na ostalim delovima Balkana pa ni na području ketlaške kulture ne možemo očekivati ukopane zemunice.

Na kraju je naučni deo ovog Susreta zaključio sa nekoliko reči Jože Kastelic.

Kod analize naučnog dela Susreta, koji je potrajao dva dana, vidimo da su svi održani referati ostali bez određenog okvira tako da se stekao utisak nekog običnog nabiranja novih nalaza i hipoteza ili zaključaka već prema tome kako je do kojih svaki pojedini autor došao. Tako je, nažalost, već na samom početku ispao najavljeni referat B. Grafenauera sa kojim bi uverljivo svi referati pridobili određeni vremenski i prostorski okvir u kojem se je i odvijala kulturna manifestacija karantansko-ketlaškog kruga. Isto tako možemo oceniti i zaključak koji je trebao obuhvatiti u sažetom obliku sve referate i pokazati do kojih se je rezultata stiglo pored tolikih misli iznesenih na Susretu. Verovatno bi slika bila potpunija kad bi se k tome bio priključio još i jedan kratak pregled istraživačke i publicističke delatnosti koja je usledila u vremenu od kranjskog Simpozijuma 1969. godine do ovog koparskog Susreta.

Dužni smo napomenuti da su svi referati završeni bez diskusije izuzev primedbe Franca Lebna na referat Tatjane Ravnik-Tomazo da se kranjska nekropola kao celina ne može uporediti sa drugim pomenutim nalazištima i Darine Pavuk koja se dodirнула pitanja istraženih kuća i naseobina sa područja Čehoslovačke a u vezi s predavanjem P. Donata.

Pored ostalog, Organizacioni odbor Susreta u Kopru, da iskoristi slobodne trenutke između pojedinih predavanja, priredio je nekoliko manjih stručnih ekskurzija u bližu i dalju okolicu (Piran, Portorož, Socerb, Predloka, Hrastovlje,

Kortina) u posjetu pojedinim istraženim lokalitetima i muzejima a koji su uzgred pripremili i poseban prikaz arheološke delatnosti u slovenačkom delu Istre.

Završetku Susreta u Kopru usledila je jednodnevna ekskurzija svih učesnika (Koper, Trst, Devin, Štivan, Gorica, Nova Gorica, Ajdovščina, Kalce, Hrušica, Ljubljana) sa uzgrednom posetom svih objekata ranog srednjeg veka, muzeja i drugih nalazišta koji su se nalazili na tom putu već prethodno pomno odabranom i planiranom.

Za zaključak ovog značajnog Susreta Narodni muzej u Ljubljani priredio je u svojim prostorijama »Arkade«, za učesnike nakon izleta, otvaranje izložbe »*K zametkom slovenske kulture*«. Tu su izložbu stručno pripremili V. Šriber i V. Stare, članovi Centra za raziskavo zgodnjega srednjega veka, a pri sastavljanju kataloga sudelovao je i A. Valič, kustos Gorenjskega muzeja u Kranju. Muzeji iz Ptuja, Kranja, Čedad (Cividale), Graca i Asparna dali su svoje eksponate za izložbu. Osim nalaza iz Dojčfajstrica (Deutschfeistritz) i dva kamena pletera iz Batuja čitav izložbeni materijal predstavljao je grobne priloge. Pored brojnih fotografija fibula, minduša i drugih nalaza obešenih na stenama, zidovi svih prostorija bili su prekriveni geografskim kartama sa označenim lokalitetima karantansko-ketlaškog kruga a između svih isticala se mapa države Karla Velikog na kojoj je bila ucrtana teritorija Karantanije. Materijal je bio raspoređen prema regijama nalaza: Slovenija, soba 2; Koruška i Furlanija, soba 3; austrijska Štajerska, soba 4. Prema tome kako je obrazloženo u katalogu takav je raspored diktirala pojava određenog broja istih ili sličnih elemenata u jednoj te istoj regiji kao i pretpostavljene migracije slovenskog življa iz jedne u drugu oblast. Prireditelji izložbe smatrali su da su na razvoj karantanskog nakita uticali crkveni centri Akvileje i Salzburga pa su stoga i izvesili slike bazilika u Akvileji i Gradu te langobardske kapele u Čedadu. Na zaključnom delu hodnika postavili su velike panoje sa tipološkom klasifikacijom po grupama od A do T svih poznatih fibula i polumešastih minduša, pa kroz tu raspodelu predstavili i hronološku podelu tih predmeta na dve faze koje idu od 800. godine do 1050. godine.

Katalog koji je popratio izložbu objasnio je te podele i interpretacije hronologije pojedinih pojava. U kratkoj istorijskoj slici autori navode velik uticaj zlatarske umetnosti, u doba države Karla Velikog, koja preko crkvenih centara Akvileje i Salzburga učestvuje u formiranju karantansko-ketlaškog kruga. Iz tog uvoda proizlazi da su kulturu karantanskim Slovenima dali Franci kad su te njihove oblasti bile pripojene zapadno-evropskom svetu. Iako

izložba nudi laiku opširno dokumentovanu tematiku kulture karantanskih Slovena ona ipak ne zadovoljava stručnu stranu. Na ovom mestu nećemo se upuštati u pitanja u kojoj je meri takva obrada zacelo metodološko pravilna te koliko uopšte odgovaraju naučnim zahvatima pojedina tumačenja prilikom obrade određenog materijala. Želimo samo skrenuti pažnju na neke probleme hronologije za koje smatramo da su osnovni faktori pravilnog uključivanja arheoloških nalaza u okvir istorijskih zbivanja jednog naroda. Premda se autori ograđuju time da je izrađena hronologija samo privremena ipak iznenađuje postavljanje pojave te kulture na početak IX veka a njeno protezanje u drugu polovinu X i na XI vek, tim pre što je obedljivo dokazano da na karantansko područje više manje od sredine X veka već prodiere bijelobrdská kultura sa svojim elementima. Nećemo se zadržati ovde ni oko pitanja kulturnog i hronološkog opredeljivanja nekropole na Ptujskom gradu (J. Korošec, Staroslovensko grobišče 1950, str. 114 i dr.) ali nam se ipak čini da je bez kritičkog osvrta na ova dva problema skoro besmisleno osnivati svu hronologiju karantansko-ketlaškog kruga kao što su to učinili autori. Istovremeno smeta i hronološka raspodela nakitnih predmeta na karolinšku i otonsku fazu. Radi se o zastareloj periodizaciji koja se danas na našem području može primeniti samo kod hronološke periodizacije elemenata koji su nastali ili potiču iz zapadnoevropskog kulturnog kruga (na pr.: crkveni i drugi objekti, bogato ukrašene mamuze, uzengije i t. d.). I pored niza drugih momenata na koje bi se trebalo još osvrnuti, nama se na kraju samo još nameću pitanja povodom tvrdnje

autora. Naime, ako »začetak oblikovanja tega kulturnega kroga sodi vsekakor v obdobje, ko pride prostor kasnejše Velike Karantanije v okvir karolinške države«, koja je onda to kultura, Franaka ili Bavaraca, što je u tom periodu bila sposobna formirati materijalnu kulturu karantanskim Slovenima sa sebi potpuno tuđim etničkim akcentom i sociološkim drugačijim kontekstom? A time se nameće i drugo pitanje. Kako možemo objasniti pojavu Velike Karantanije kao slobodne države sa već raslojenim društvenim uređenjem, u kojem odlučujuću ulogu imaju kosezi, a da je bez svoje sopstvene materijalne kulture i da ju stiče tek onda kad gubi svoju samostalnost?

Dalje se nećemo zadržati ni na raspravljanju drugih momenata niti da navodimo neke greške koje se mogu prihvatiti i kao tehničke mada neopravdane. Treba samo da pomenemo da je za vreme trajanja izložbe održan određeni broj predavanja za širi krug slušalaca te da je nakon zaključka izložba prenesena najprije u Kranj a potom još i u Grac.

Uopšte uzev organizatori su Susret vrlo dobro pripremili a što dokazuje i njegovo plansko i nesmetano odvijanje od početka do kraja. Međutim, upravo gore iznesena kritika ukazuje na nužnost da se i u nas, kao i svuda u svetu, ovakovi susreti i simpozijumi trebaju prethodno planski organizirati na kritički pristudiranoj naučnoj osnovi kako bi se mogli uskladiti problemi a najzad i rezultati tematike koju skup tretira, tim pre, kad se radi o jednom tako osetljivom pitanju kao što je to problem toliko osporavane kulture karantanskih Slovena u prvim vekovima njihova doseljenja.

Paola Korošec